

СПОГАДИ ОЧЕВИДЦІВ

Зубченко Ївга Хомівна

1905 р. н., жителька С.Карапиші
(запис 1999 р. Дадишевої Л. В.,
касира Карапишської с/р)

Якось дві мої старші сестри Одарка і Катерина, відповідно 1914 і 1916 р.н., працювали на городі. Їсти в нас вже не було чого. Останні десять днів їли лише лушпайки. Одарка, прийшовши з городу додому, сіла на порозі і померла. Через два дні померла і Катерина. Ми з батьком взяли коней, відвезли сестер на цвинтар, що на Петровському, самі викопали яму і поховали.

Перетятко Михайло Семенович

1925 р.н., житель с. Карапиші
(записав Синявський Я.О., вчитель-краєзнавець
Олександрівського НВО “Школа-садок”)

У нашій родині померли від голоду троє моїх старших братів. Дядько поїхав до міста, щоб заробити кусок хліба та по дорозі назад його обібрали і вбили. У селі були випадки, коли батьки їли своїх дітей. А були сім'ї, які заманювали до себе незнайомих людей або безпритульних дітей, яких на той час було багато, убивали і їли заради того, щоб вижити.

В той час у селі масово гинули коні. Їх не закопували, а просто вивозили в поле і там лишали. Люди по шматку розбирали померлу тварину. Варили і їли те м'ясо. Весною стало легше - кропива підросла, інший бур'янець...

Сем'янівська Олександра Мусіївна

1924 р.н., жителька с. Карапиші
(записала у 2006 р. Ситник В.М.,
вчителька Карапишівської ЗОШ)

Цього уявити не можна, якщо сам не переживеш. Не дай Бог і в сні бачити, як косив людей голод!

У нашій сім'ї першим опух від голоду батько. Він лежав і дивився байдужими очима, в яких світилося одне бажання: «Дайте щось їсти». А ми – я та мої брати Василь і Ваня – плакали біля нього, бо самі голодні були. Смерть наступала на нас усіх.

Взимку стало особливо тяжко. Поїли собак, котів, ловили ворон. У відлигу перекопували город, шукали мерзлу картоплю на млинці. У грудні випав сніг, вкрив землю, і почався страшний голод. На дорогах зустрічалося все більше опухлих померлих людей. Мерців звозили і ховали на цвинтарі. Взимку викопали велику яму й скидали туди мертвих людей уже без домовини.

Лихо наше на батьковій смерті не скінчилося. Одного дня побігли всі троє до мами на корівник. Хотіли поживитися молочком, але прийшов бригадир, і менший братик Ваня не встиг попити молока. Ми з братом Василем його лишили, сказавши, щоб, коли поп'є, завидна біг додому. Йому було п'ять років. Ми десь загулялися, а коли прийшли додому, то Вані ще не було. Тривоги не здіймали, подумали, що він жде маму і прийде з нею. Але вона прийшла без Івана. Ми кинулися

шукати по сусідах, мама побігла на ферму, потім в лікарню. Не повернувся брат і назавтра. Мама дуже плакала, ми з Василем серце собі гризли, що залишили малого самого. Врешті відправили панахиду і змирилися з утратою.

Минуло трохи більше року. Судили людожерку, мешкала вона на вулиці в кінці села. Про Ваню ця, доведена до звіриного стану голодом, людська подоба розповіла: йшов хлопчик років п'яти-шести, вона у нього спитала, як звати, відповів – Ваня; тоді показала йому пряника, він і пішов за нею. Засудили людожерку до страти, але таких вивозили в Сибір, де вони працювали в копальнях.

Розповідає **Бабич Микола Нечипорович**
1927 р.н., житель с. Карапиші

Було нас у сім'ї семеро дітей та батько з матір'ю. Мені тоді було шість років. А після голоду залишилося нас п'ятеро разом з батьком та матір'ю.

„Комуністи” групами ходили по хатах та забирали всю їжу. Ми ходили у ясла, де доводилося їсти лободу, листки з вишень та полов'яники. Зимою ж мати шукала мертвих тварин, щоб нас прогодувати. Ловили горобців. Сестричка прокрадалася до комори і крізь дірки, що прогризли миші, діставала мішанку, яку пересівали на половину і пекли з неї полов'яники.

Войцехівська Ганна Сергіївна
1927 р.н., жителька с. Карапиші
(записала у 2007 р. Ситник В.М.,
вчителька Карапишівської ЗОШ)

Голод розпочався восени 1932 року. По селу ходили бригади, які забирали залишки зерна у селян. Селяни ховали зерно в печках, лежанках, закопували в землю.

У нас ячмінь був захований у печі в горщиках, засипаних попелом. Його не знайшли. Ми цим ячменем врятувалися від голоду. Влітку їли бур'яни, а особливо коріння лопухів. Хто був дужчий, той їздив міняти речі на зерно в Росію. Старі люди та діти вмирали серед дороги, під тином – там, де смерть настигала їх. Була виділена спеціальна підвода і чоловік, який збирав трупи. Його звали Ялисей. Про нього в односельчан залишилися недобрі спогади. Одна бабуся просила його, аби він її пожалів і не відвозив ще до ями. Але він все-одно жінку забрав, зауваживши, що не буде повертатися по неї ще раз.

Розповідає **Усенко Петро Корнійович**

1928 р. н. житель с. Карапиші

У роки голодомору мені виповнилося 5 років. Нас у сім'ї було четверо дітей. Біля нашої хати жила хороша добра жінка. Дітей у неї не було, чоловік помер. Вона дуже довго хворіла і не могла ходити. Ця жінка, бувало, стукала у вікно, щоб принесли їй води. Коли я приносив, вона іноді давала щось поїсти, але таке було не часто. Ми дуже голодували.

Іноді мати, пам'ятаю, товкла просо і варила його на вогні у садку. Їли все, що зустрічалося на шляху: калачики, спориш, ловили кузьки, часто вигрібали черв'яків із землі. Живилися ще й акацією, коли зацвіте, що було для всіх нас великим святом. Люди ходили то опухлі, а то наче висохлі. Помирали один за одним. В нашій сім'ї вижили тільки я і сестра.

Розповідає **Бондаренко Ганна Терешківна**

1926 р.н., жителька с. Карапиші

В сім'ї Бондаренка Терешка та Одарки було четверо дітей, в тому числі і я. У голодомор мені було сім

років. Мій батько працював на току мотористом. Тому приносив додому трохи хліба, але так, щоб ніхто не бачив. Одного разу я зі своїм братом пішли збирати колоски на поле. Побачивши нас, об'їждчик повисипав колоски з торбинок, розтоптав їх чобітьми, а нас набив нагайкою. Так ми й пішли додому зі сльозами на очах.

В 1933 році я ходила до майдану, де нам давали по маленькій порції загірки. Трошки з'їдала сама, а лишки, міцно тримаючи в руці, приносила своїм братам. Діти, в яких залишилося трохи сили, вилазили на дерева і їли листя.

Розповідає **Даниленко Ольга Іванівна**

1910 р.н., жителька с. Карапиші

Бригади хлібозаготівельників забирали весь хліб, навіть підмітали кришки від хліба у припічку. Люди товкли гречану полову з жомом і пекли млинці. У мене померли батько, дві сестри і два брати, а мати і сестра опухли від голоду. Я ходила на буряки, щоб заробити хліба і віднести їм. Там на обід годували калатушею, а за виполену норму давали 400 грамів хліба. Люди пололи буряки і падали від голоду прямо в рядках.

По 400 грамів хліба давали їздовим. Як чорні ворони, вони чатували біля поля і забирали на підводі і мертвих, і непритомних.

Розповідає **Ільченко Феодосія**

Володимирівна

1913 р.н., жителька с. Карапиші

Коли розтанув сніг у 1933 р., розпочався справжній голод. У людей розпухли обличчя, ноги, животи. Ловили мишей, щурів, горобців, збирали мурашок, земляних хробаків. Мололи кістки на борошно і робили те саме зі шкірою та підшвами від взуття. А коли зазеленіла трава, почали

викопувати коріння, їсти листя та бруньки. Їли все, що було: кульбабу, лопухи, проліски.

У квітні припинилася видача хлібних пайків. Відкривалися крамниці, де можна було купити хліба, але за дуже високу ціну. Не голодували тільки ті, хто працював у колгоспі. Вони отримували продуктові картки, за які можна було отримати тільки один кілограм хліба, а постачали його вкрай погано.

Мохонько Параска Дмитрівна

1917 р.н. село Карапиші

(записала у 2008 р. Бакаленко Я.,

учениця Карапишівської ЗОШ)

У голодомор ми жили біля старої пошти. У нас було подвір'я широке, чисте, на ньому хата гарна під бляхою, клуня, повітка, машина-молотарка. У нашій хаті зробили штаб. Активісти забирали хліб у людей. Коли селяни не хотіли добровільно віддавати зерно, бо і віддавати не було чого, то з них знущались: зачиняють у хліві, пізніше заведуть до хати і знову допитують, де хліб.

У мого батька забрали все до зернини, навіть повибивали борошно з діжок. Мати плаче: "Зоставте хоч дитині!" А 4-річний Петрик лежав на печі, дивився у пічурку і плакав. Він помер останнім. Трохим 12 років сидів за столом і казав: "Як не хочеться вмирати".

Іду я в поле на буряки і беру горщик, щоб дали мені рули. Але не дополола рядка, впала. Поки я доповзла додому, то батько вже і похоронив брата.

Брат Павло помер весною 1933 року. Якось діти забігли до двору, нагукали матір, мою сестру і мене, бо Павло, ідучи зі школи, зав'яз у багнюці і піднятися не міг. Ми забрали його до хати, зігріли води і помили. До ранку він і помер. Батько попросив сусіда-поштаря, щоб той дав дошки для труни. Мати випрала сорочку, посушила і одягла Павлика. Прибігла сусідка Одарка, просить, щоб забрали і її сина Івана,

бо він уже довго лежить мертвий, і вона зберігає його в погребі. Забрали і його, поклали у труну із Павликом. Сестра Степанида за труною ледве йшла, бо з ніг опухлих текла вода. Батько викопав яму по коліно, а сам не міг з неї вилізти, змушені були витягувати його.

Я у цей час була у полі, знесилена лежала під лісо-смугою. Ланкова дорікнула, що я не дополола рядка. Але обліковець заступивсь: “Вона завтра дополе”. Дали мені у горщик рули, я випила половину, а половину принесла додому. Більше ніхто не помер. Маркіян – найменший брат, вижив, тому що ходив у школу, а там годували.

Саленко Марія Панкратівна

1921 р.н., жителька с.Карапиші
(записав у 2000 р. Луценко Я.,

уч. 11 кл. Карапишівської ЗОШ)

Моя подружка Мохонько Лисавета Онопріївна померла за партою в класі. Коли вчитель Василь Мусійович послав мене до її батьків, то я побачила, що в них у хаті мати плаче, бо померла її менша дочка Ганька. Тоді я пішла до сусідів і все розповіла. Вони прийшли з візком і забрали Лисаветку. А як її поклали на візок, я впала і знепритомніла. До тям прийшла у вчителя в хаті. До цих пір пам'ятаю, що їла у них варену кукурудзу, змащену олією. Бачила, як їздили підводами і підбирали померлих, клали їх по троє в одну труну, і ніхто їх не оплакував і не проводжав...

Незабутні ті роки
На століття, на віки.
Панував у нас цар Мор,
Називавсь – Голодомор.
Забирав всіх без розбору –
І стареньких, й дітвору,
Молоді робочі сили
Прямували до могили...